

УДК 658:332.1:338.4

М. Б. Гецілевич*Вінницький кооперативний інститут***ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Досліджуються тенденції та особливості розвитку машинобудівного комплексу України, виявлено проблеми та перспективи розвитку галузі в сучасних умовах господарювання.

Економічний розвиток, машинобудівний комплекс, виробництво, експорт, імпорт, продукція

Машинобудівний комплекс відіграє важливу роль у промисловості кожної країни. Кризові явища, які постали перед підприємствами машинобудівної галузі України за роки незалежності, постійно зростаюча конкуренція з боку імпортерів та світові кризові явища не могли не відбитися на ефективності їх функціонування. Переважання екстенсивного шляху економічного розвитку на більшості машинобудівних підприємств через відсутність внутрішніх джерел для впровадження інновацій значно стримують розвиток галузі. Головним завданням сучасної української економічної науки є пошук шляхів і механізмів ефективного впровадження інноваційного розвитку вітчизняних машинобудівних підприємств.

Дослідженням тенденцій розвитку машинобудування, переходу українських підприємств до інтенсивних шляхів економічного розвитку займалося багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них — Ю. М. Барташевська [1], Л. Є. Довгань, Н. О. Сімченко [2], А. Ю. Крижна, О. В. Руднєва [5], Д. В. Малащук, Б. М. Данилишин [7], О. С. Телетов, М. В. Провозіна [9], Н. В. Тарасова, В. М. Довбня [8]. Сучасний стан вітчизняних підприємств в умовах кризи висвітлюється в працях Н. П. Карачина, М. К. Колісника, К. Е. Сміха, А. М. Штангрета [10].

Мета даної статті — аналіз сучасного стану машинобудування в Україні, виявлення тенденцій і перспектив розвитку вітчизняних промислових підприємств, можливостей розширення інноваційної діяльності на машинобудівних підприємствах.

Ключовим завданням вітчизняної економічної науки є виведення промислового комплексу держави на високий рівень ефективності, конкурентоспроможності та фінансової стабільності. Саме машинобудівна галузь може стати рушійною силою повного переоснащення промисловості. Маючи великий потенціал до розширення та модернізації, машинобудування забезпечить зростання супутніх галузей промисловості: чорної та кольорової металургії, металообробної і гірничодобувної галузей — через збільшення споживання їх продукції. Світове виробництво продукції машинобудування зосереджене переважно у Великобританії, Китаї, Японії, США, Німеччині та Італії. На ці кра-

їни припадає близько 75% світового виробництва продукції машинобудування. Тут частка машинобудівної продукції становить 40–50% загальної кількості виробленої промислової продукції. В українській промисловості цей показник складає 13% [2].

Машинобудівний комплекс об'єднує 11 073 підприємства, з яких — 136 великих, 1750 середніх, 9187 малих з виробництва машин, обладнання, приладів, апаратури, транспортних засобів. З концентрацією близько 15% від вартості основних засобів, майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% зайнятих працівників [6].

Розглянемо частку виробництва підприємств машинобудування до загального обсягу виробництва промислової продукції (в процентах) на прикладі різних країн (рис. 1).

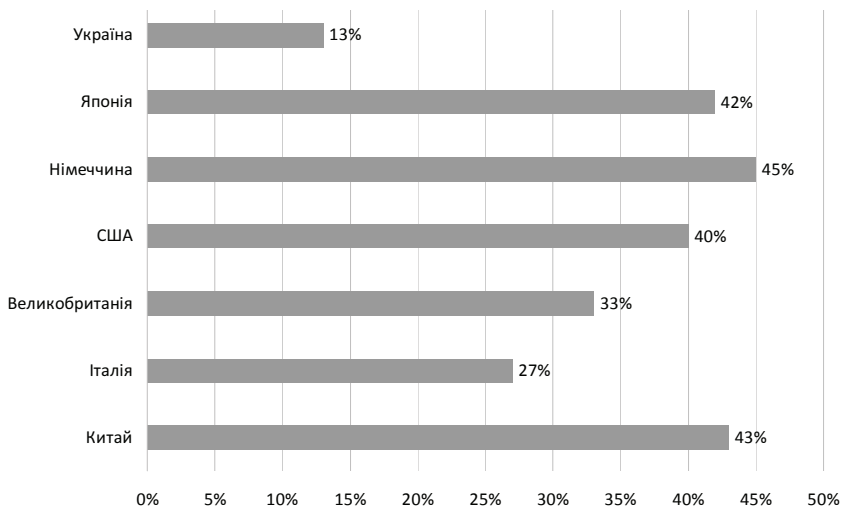

Рис.1. Частка виробництва підприємств машинобудування до загального обсягу виробництва промислової продукції (в процентах) [6]

Безперечним лідером, як бачимо, є Німеччина, далі йдуть Китай та Японія, Україна має найменший показник. Збільшення частки машинобудівної продукції в загальному об'ємі промислової потребує термінового реформування, що передбачено постановою Кабінету Міністрів України № 603-р, в якій окреслено концепцію загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року. У результаті втілення цієї програми частка інноваційної продукції в обсязі виробництва промислової збільшиться до 50%, а промислових підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, — до 25% [4].

Характеризуючи індекс промислової продукції в 2000–2012 роках (рис. 2), доцільно зазначити, що з 2000 до 2003 року українська промисловість розвивалася стрімкими темпами. Причиною цього була ефективність реформ у промисловості, які стали інструментом виходу з кризи 1990-х років. Більш стриманий розвиток спостерігається у 2004–2007 роках, а починаючи з 2008

року (початок кризових явищ у світовому масштабі), й особливо у 2009 році зафіксовано стрімкий спад даного показника майже вдвічі. Незважаючи на малорозвиненість фондового ринку і незначну інтегрованість вітчизняних машинобудівних підприємств на закордонні фондові ринки, криза стала причиною стрімкого падіння галузі. У 2010 році вдалося не тільки відновити результати роботи галузі, але й досягти максимального значення індексу. Це свідчить про ефективність заходів уряду та керівників машинобудівних підприємств щодо подолання наслідків кризових явищ [1].

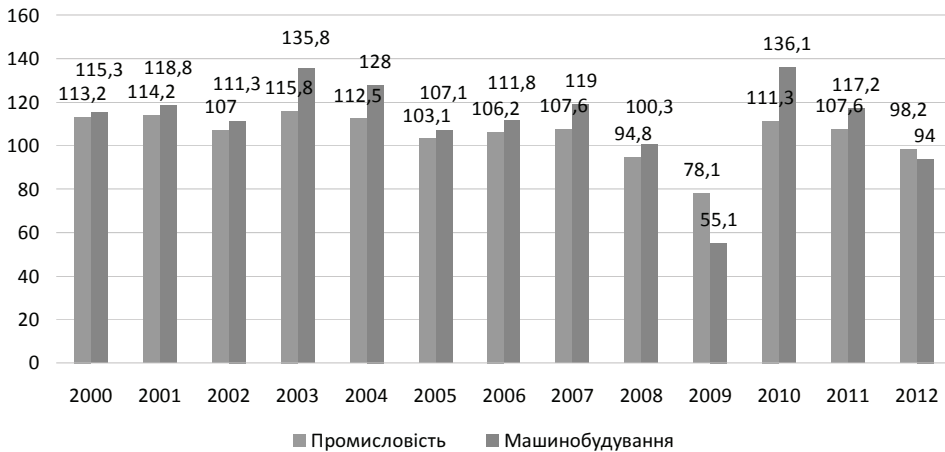

Рис.2. Індекс промислової продукції за період 2000–2012 рр.
(у процентах до попереднього року)

*Складено автором за даними [3]

Показники 2011–2012 років і за січень–листопад 2013 року (рис. 3) свідчать про поступове падіння індексу. Можна припустити, що причиною тут є недостатня увага економічній безпеці підприємств машинобудування, а саме інвестиційно-інноваційній безпеці, що покликана забезпечити стабільний розвиток підприємства на довготривалій період [7].

Загальний обсяг реалізованої промислової продукції за січень — листопад 2013 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року мав незначне зростання — лише 1%. Щодо продукції машинобудівних підприємств, то обсяг реалізованих ними виробів зменшився на 12,3% (рис. 4) [5].

Причинами таких явищ є залежність виробників і споживачів від кредитного ринку, недостатній рівень інвестиційної та інноваційної активності машинобудівних підприємств, повільне введення основних фондів [6].

Обсяг експорту продукції машинобудування за січень — жовтень 2013 року зріс на 0,8% проти аналогічного періоду попереднього року; показник імпорту продукції збільшився на 0,9% порівняно з минулим періодом. Низька конкурентоспроможність та висока ресурсоемність виробництва не сприяють розширенню експортної діяльності та пошуку нових ринків збуту (рис 5).

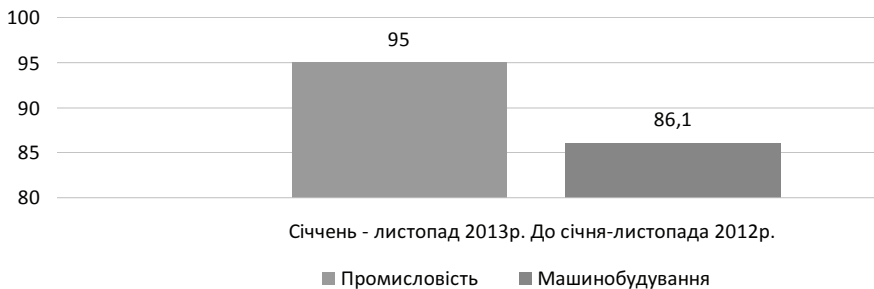

Рис.3. Індекс промислової продукції за видами діяльності машинобудування до відповідного періоду попереднього року (в процентах)

*Складено автором за даними [3]

Рис.4. Обсяг реалізованої продукції за видами діяльності (млн грн)

*Складено автором за даними [3]

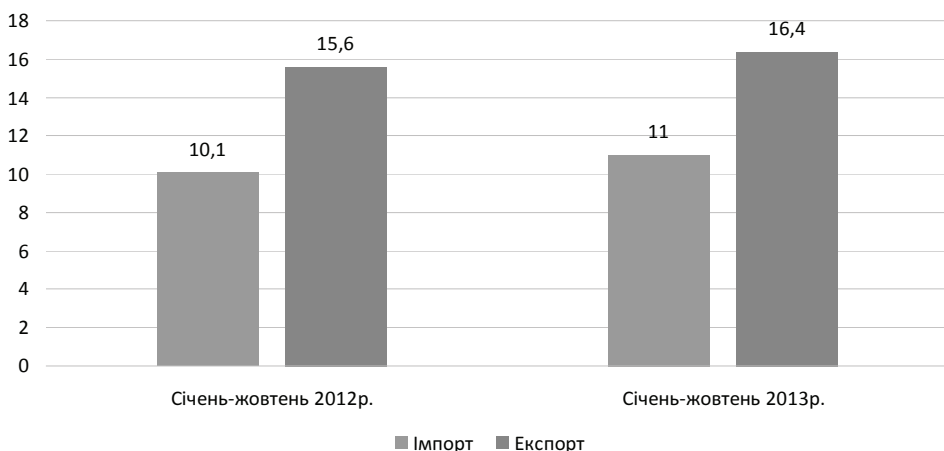

Рис.5. Обсяг експорту-імпорту продукції машинобудування (у процентах від загального об'єму промислової продукції)

*Складено автором за даними [3]

Проаналізуємо рівень прибутковості підприємств машинобудівної промисловості за січень — вересень 2013 року. Отже, 62,9% вітчизняних машинобудівних підприємств є прибутковими, що на 6,5% більше за загальний середній показник по промисловості; чистий прибуток склав 3308,7 млн грн. Значна частка підприємств (37,1%) є збитковими. Це високий показник, але не набагато нижчий від середнього показника збиткових підприємств усіх галузей промисловості (див. таблицю) [10].

Чистий прибуток (збиток) великих і середніх підприємств за видами промислової діяльності за січень — вересень 2013 року (млн грн) [3]

Сфера	Чистий прибуток (збиток)	Підприємства			
		прибутокові		збиткові	
		у % до загальної кількості	фінансовий результат	у % до загальної кількості	фінансовий результат
Промисловість	3670,6	56,4	50746,8	43,6	47076,2
Машинобудування	3308,7	62,9	5759,5	37,1	2450,8

До проблем, з якими зіткнулися вітчизняні машинобудівні підприємства, відносяться:

1. Середній рівень зносу обладнання на вітчизняних машинобудівних підприємствах склав 70%. Застарілість виробничих потужностей, перевищення введення нових основних засобів над амортизацією не сприяють задоволенню внутрішнього ринку товарами вітчизняних виробників.

2. Низька інвестиційна привабливість та інноваційна активність машинобудівних підприємств. Рівень введення інновацій на вітчизняних підприємствах порівняно з іноземними залишається дуже низьким. Частка підприємств які стали на шлях інновацій, не перевищує 10%. Фінансування інновацій здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств.

3. Брак кредитних ресурсів та обігових коштів, що значно знижує конкурентоспроможність підприємств та збільшує число збиткових підприємств у галузі.

4. Нерозвиненість у промисловості високотехнологічного виробництва, зокрема: ІТ-технологій, складного медичного обладнання, сучасних легкових автомобілів.

5. Низька кваліфікованість робочої сили.

6. Відсутність ринків збуту, значна частина продукції українського машинобудування припадає на країни СНД [8].

Таким чином, машинобудування є провідною галуззю промисловості, яка має великий потенціал для розвитку. Кризовий стан вітчизняних підприємств галузі свідчить про відсутність вдалої стратегії її розвитку або невідповідність сучасним реаліям. Низька ефективність виробництва, розбалансування механізмів управління підприємствами, висока енергоємність, дефіцит

фінансових ресурсів, майже відсутнє впровадження інновацій — усе це є лише частиною проблем галузі, які вимагають нагального вирішення. У перспективі розвитку галузі доцільно забезпечити процес інноваційного переоснащення виробництва, розширення асортименту продукції, фінансову стабільність та рентабельність. Запропоновані заходи неможливі без вивчення даної галузі з боку економічної науки, що повинна забезпечити керівництво підприємств ефективними методами й механізмами подолання існуючих проблем. З огляду на це, доцільним є теоретичне обґрунтування окреслених проблем машинобудівної галузі для забезпечення її стабільного розвитку.

1. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. — 2010. — № 1 (8). — С. 19–25. 2. Довгань Л. Є. Сучасні аспекти сталого розвитку машинобудівних підприємств / Л. Є. Довгань, Н. О. Сімченко // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. — 2008. — № 3. — С. 71–83. 3. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua 4. Коротаєва Ю. Перспективи та проблеми машинобудування [Електронний ресурс] / Ю. Коротаєва // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2012. — Вип. 1 (6). — С. 82–90. — Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12kyvtpm.pdf> 5. Крижна А. Ю. Тенденції та перспективи розвитку машинобудування України [Електронний ресурс] / А. Ю. Крижна, О. Ю. Руднева. — Режим доступу : — http://www.rusnauka.com/9_KPSN_2011/Economics/9_84219.doc.htm 6. Малащук Д. В. Україна на світовому ринку машинобудівної продукції / Д. В. Малащук // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2007. — № 1 (30). — С. 35–46. 7. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / під заг. ред. Б. М. Данилишена. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. — 308 с. 8. Тарасова Н. В. Проблеми розвитку вітчизняного машинобудування / Н. В. Тарасова, В. М. Довбня // Обладнання та техніка для села : ринок, пропозиція, практика використання. — 2007. — №6. — С.21–28. 9. Телетов О. С. Роль підприємств машинобудівної галузі в розвитку економіки регіону / О. С. Телетов, М. В. Провозін // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. Сер. Економічні науки. — 2013. — № 5. — С. 209–215. 10. Штангрет А.М. Суть і ключові параметри кризи та антикризового управління на вітчизняних підприємствах / А. М. Штангрет, В. І. Воробйов // Наук. зап. (Укр. акад. друкарства). — 2009. — Вип. 1 (15). — С. 109–117.

ТЕНДЕНЦИИ И ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОЕНИЯ В УКРАИНЕ

Исследуются тенденции и особенности развития машиностроительного комплекса Украины. Выявлено проблемы и перспективы развития отрасли в современных условиях хозяйствования

TRENDS AND CHARACTERISTICS OF ENGINEERING IN UKRAINE

The trends and features of Ukrainian machinery engineering development complex are investigated in this article, the industry development problems and prospects are found out considering the modern terms of managing.

Стаття надійшла 18.07.2013